

Medaile Christiana Josefa Willenberga

V roce 2010 zřídila ČSVTS Medaili Christiana Josefa Willenberga, jako nejvyšší ocenění Svazu.

Návrh vytvořil ak. soch. Zbyněk Fojtů

Medaili vyrobil ZNAK Malá Skála

Připomeňme si Kristiana Josefa Willenberga, prvního českého inženýra a zakladatele technického vysokého školství v Českých zemích převzatou částí kapitoly IV z knihy Alberta Vojtěcha Velflíka o dějinách technického učení v Praze z roku 1909 (str. 40-65)¹, zřejmě ve většině převzatý ze starší knihy Jelinkovy².

Kristian (Christian) Josef Willenberg (obrázek³) narodil se v Lehnici (Liegnitz, polsky Lignica) v knížectví Slezském, které tehdy náleželo ještě ke koruně království Českého. Rok jeho narození byl teprve nedávno zjištěn. Na zvláštní dotaz, učiněný ředitelstvem zemského archivu v Praze u farního úřadu v Lehnici, sdělil týž, že narodil se tam Kristian Willenberg dne 13. února 1676; otec jeho Jiří Willenberg byl řezníkem, a matka Zuzana, rozená Schlenckrová. (Do 2. světové války žila v okolí Liegnitze rodina Willenbergů⁴ pozn. red.)

Kde a jak získal Willenberg svého inženýrského vzdělání, není známo. Ve Vídni byla sice již za jeho mládí (svrchu dotčená) šlechtická akademie, na níž se inženýrství vyučovalo, ale na tu přijímání byli výhradně jen šlechtici. O Willenbergově mládí víme jen z vlastní jeho žádosti, že po dlouhá léta cvičil se v umění inženýrském a praktických zkušeností že získal ve Francii, kdež sloužil v pluku elsasském.

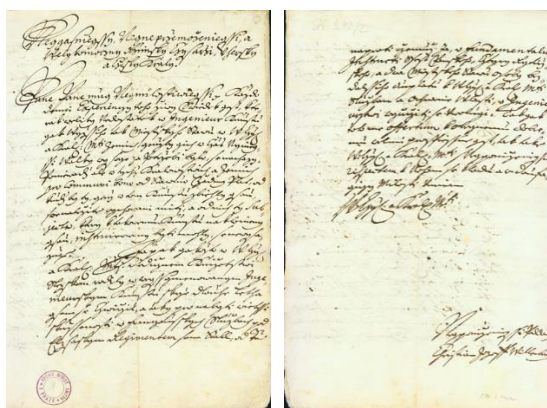
Obr. X. Pamětní desetikoruna s portrétem Willenberga⁵

Ve službách francouzských trval bezpochyby v letech 1697-1700 (u věku 21-24 let), totiž v době, kdy mezi císařem Leopoldem I. a franc. králem Ludvíkem XIV. nebylo válečného nepřátelství. Když ale r. 1700 počal Leopold I. válku s Ludvíkem XIV. o dědictví španělské, vystoupil asi Willenberg ze služeb francouzských, jak z jeho níže položené žádosti lze usouditi, aby nebylo námitek proti jeho nastoupení k vojsku císařskému.

Když ale přijetí jeho do služeb rakouského vojska bylo stále odkládáno, sloužil Willenberg asi v letech 1700-1705 jako „hofmistr“ (vychovatel) různým mladým „kavalírům“ doma i v cizině. Zvláště zakládal si na vychování hraběte Františka z Valdšteina, s nímž byl přítomen i při dobývání Kasselu, kdež Valdštejn za svěřené mu komando došel pochvaly generálstva, ale brzy potom padl jako plukovník v bitvě u Lučary (asi u Luzzera v Itálii za váleku o dědictví po vymřelé panující rodině ve Španělsku). Pravdivost toho doložil Willenberg vysvědčením barona Martina Michny z Vacínova.

Roku 1705 usadil se Willenberg v Praze, kdež hodlal vyučovat i odrostlejší mládež „svobodným uměním“, totiž inženýrství, zvláště francouzskému způsobu fortifikačních (opevňovacích) staveb.

Vše to vychází vlastně ze zajímavé, česky psané žádosti (Originál této žádosti se sice ztratil, ale opis její chován jest v archivu českého místodržitelství pod známkou L 42. a byl autoru tohoto spisu, spolu s dalšími dokumenty, ředitelem zemského archivu, Drem Nováčkem, ochotně opatřen a zapůjčen.), kterou Willenberg podal roku 1705 prostřednictvím české dvorské kanceláře císaři Leopoldovi I., a jejíž doslovné znění jest následující:

Obr. X. Návrh Christiana Josefa Willenberga⁶

Nejjasnější, nejnepřemoženější, velikomocný římský císaři, uherský a český králi! pane, pane nejmilostivější!

Každodenní experienci toho živý svědek jest, kterak veliký nedostatek v ingeniurkunu jak vyššího tak městského stavu v císař. a král. Mti zemích, jenž by jich v čas nynější války vysoce zapotřebí bylo, se nachází, poněvadž ale v týchž královstvích a zemích pro communi bono od stavův žádný plat, odkudž by ty, jenž v tom kunstu zběhlí jsou, své náležitě vychování míti a od nich ty subjekta, které k takovému kunstu nakloněny jsou, instruovány býti mohly, se nevysazuje.

Já pak jakožto v císař. a král. Mti dědičném knížetství slezském rodilý, ve výš jmenovaném ingeniurském kunstu skrze dlouhá léta jsem se cvičil a také pro nabytí větší zkušeností ve francouzských službách pod elsaským regimentem jsem stál, odtud ale před vyjítím V. císař. a král. Mti nejmilostivějších avokatorií v nadějí budoucího mého akomodování postaven jsouc, k nejponíženějším službám V. císař. a král. Mti však ale skrze mnohé od jednoho k druhému času se mnou odkládání a nedostatek ekvipaž nepozorujíc při mně shledané spůsobnosti nadějí mé zbaven byl, se navrátil a při rozdílných mladých kavalířích tak dobře doma jako v cizích zemích za hofmistra potřebován jsem byl, mezi jinými hraběte Františka z Valdšteina, s kterým jsem při redukci Kašelské přítomen byl, a v té profesii jeho tak dalece perfekcioníroval, že on v jemu svěřeném komandu užitečné služby s obzvláštní pochvalou V. císař. a král. Mti generalitatu a tudy schopnost a rozšafnost svou dokázal, však ale brzo při Lučarce pod Marches Bagnovským regimentem jako nejvyšší lajtenant k

obecnímu oželení zůstal, kterému samého velmi schopného barona Martina Michnu z Vacínova tuto přikládám.

Nyní pak ale po vystálých mých službách a vykonaných cestách do cizích zemí v V. císaře a krále. Mti dědičném království Českém se usaditi úmyslu jsem, kde bez toho k svobodným uměním obzvláště pak vojenským exerciciím z přirozené chvilivosti inklinující stav vyšší k V. císaři a králi. Mti pak zemským a obecním službám k instruování by schopný a způsobilý byl, a přede vším bych dle mého zdání francouzský způsob v fortifikování představití mnil.

Pročež k V. císaři a králi. Mti mou nejponížnější a nejposlušnější žádost skládám, by při stavích tohoto království Českého nejmilostivěji naříditi ráčilo, aby mně ročně ad díes vitae jisté kvantum od země vysazeno bylo, naproti čemuž já v fundamentální instrukci šest panského, čtyry rytířského a dva městského stavu osoby bez dalšího ouplaty k V. císaři a králi. Mti službám a ochraně vlastí v inženýrství vyučiti se uvoluju; tak jak toto mé ofertum k obecnému dobrému velmi prospěšné jest, tak také V. císaři a králi. Mti s nejponížnějším respektem k nohám se kladu a v doufající milosti umírám. V. císaři a králi. Mti nejponížnější poddaný Christian Josef Willenberg.

Žádost Willenbergovu vypravila česká dvorská kancelář císaři Leopoldovi I. dne 30. ledna 1705, ale neznajíc sama způsobilosti žadatelovy, ani jím předstíraného válečného umění a zkušeností, obrátila se na c. k. dvorskou válečnou radu ve Vídni se žádostí ze dne 9. února 1705, aby, shledá-li při tom bez odporu „super qualitaite“ člověku nějakých vědomostí, podporovala jeho dobrou a zemi prospěšnou myšlenku.

Mezitím ale Willenberg sám podal žádost (psanou německy, bez data, ale bezpochyby v září 1706) na c. k. dvorskou válečnou radu ve Vídni, uváděje v ní, že stavové čeští, vzhledem k jeho způsobilosti, prokázané některými kavalíry, jsou ochotni vykázati mu, jakožto známému rodáku země (Landeskind) za stálé vyučování ve fortifikaci (opevňování) jisté salarium (roční služné). I obracel se proto k Jeho Jasnosti, Excellenci a Milosti s nejponížnější a nejposlušnější prosbou, aby mu nejmilostivěji a milostivě pro majori decoro (pro větší poctu) u jmenovaných stavů českých udělen byl titul císařského inženýra (aniž by někoho praejudikoval), třeba by dříve před kommissí pro inženýrské věci i byl examinován (zkoušen).

Žádost ta provázena byla bezpochyby doporučující přílohou Martina Michny svob. pána z Vacínova, která byla napsána po německu dne 16. září 1706 v Haraticích a chována jest také v archivu českého místodržitelství. (L 42.)

Michna dosvědčuje v listině té Willenbergovi schopnost v inženýrství, k němuž lze se zvláštní náklonností. Uvádí přímo, že zlepšil měřicí stroj, tak že jím lze měřiti úhly nejen vertikální, ale i horizontální, a že znamenitě používá proporcionálního (úměrného) kružidla, s nímž, podle vědění Michnova, u nás předtím málo bylo praktikováno.

Mimo to připomíná, že postihnuv Willenbergovu umělost, probíral s ním geometrii s příslušnými výpočty, zvláště ale opevňování podle německého a francouzského zlepšení. Prohlašuje jej jako znalce a milovníka věd mathematických za, způsobilého muže k povzbuzení mládeže.

Willenbergova žádost, řízená na dvorskou válečnou radu, postoupena byla dne 7. října 1706 Karlem z Lindenhaimu císařské kommissi pro inženýrské a defensivní věci s uložením, aby o examenu žadatelově podala svého času zprávu.

Předseda té kommisie podává skutečně císařské dvorské válečné radě zprávu bez data, ale najisto před 15. prosincem téhož r. 1706, že on (jméno na listině nečitelno) spolu s baronem Pürkhensteinem a Anguisolou (Conte Anguisola byl tehdy ředitelem dolnorakouské stavovské akademie ve Vídni), žadatele zevrubně examinovali nejen z arithmetiky, geometrie a trigonometrie, nýbrž také z opevňování zcela nepravidelného, plánem zobrazeného území. Ježto pak úmyslem zkoušeného jest vyučovati v těchto vědách šlechtickou mládež království Českého, uznává jej kommisie k tomu způsobilým a jest také náhledu, že žádaným titulem (rozuměj císařského inženýra) může býti odměněn a slavné české kanceláři k žádanému působení doporučen.

Císařská dvorská válečná rada vydal na základě tohoto dobrozdání jménem císaře dekret dne 15. prosince 1706, v němž uvádí, že Willenberg před nařízenou kommissí pro inženýrské a defensivní věci složil zkoušku z arithmetiky, geometrie a trigonometrie, že prokázal znamenité

zkušenosti i vědění, pročez v uvážení jeho amoris publici et patiae (lásky k veřejnosti a k vlasti), význačné horlivosti u vyučování inženýrství dvanácti osob, totiž šesti ze stavu panského, čtyř ze stavu rytířského a dvou ze stavu měšťského, bez všelikého jich platu, jen za roční odměnu, od zemských stavů mu vysazenou, čímž nabízí prospěšné služby Jeho Majestátu a vlasti, propůjčuje se mu nejmilostivěji titul císařského inženýra, takže od nynějška budiž od každého za císařského inženýra uznáván, jmenován, ctěn a respektován. On pak sám jméno a tuto hodnost, která se mu tímto ve vší důrazné formě uděluje, může si přisvojiti a dle potřeby také užívati.

Jest zajisté nezměrně zajímavo, že v době největšího zavržení a úpadku našeho národa na českou žádost inženýra Willenberga, podanou císaři Leopoldovi I., v úřadech jen po německu projednávanou, odpovídá syn jeho, mezitím na trůn dosazený císař Josef I., opět českým, jadrně a vřele psaným reskriptem dne 18. ledna 1707, řízeným na královské české sněmovní kommissary, do slova takto:

Obr. X. První a poslední strana reskriptu⁷

Vysoce uroz. a statečnému Maximilianovi Norbertovi Krakovskému hraběti z Kolovrat na Týnici a Petrovicích; Leopoldovi Antonínu hraběti z Trautmansdorfu, svobodnému pánu v Oleichenbergu, Negaivě, Burgavě, Tacenbachu a Vobříství; a Janovi Františkovi Obiteckému z Obitec na Janovicích, Petrovicích a Zhoři, našim respektive tajným i jiným radám, kanovníkům, nejvyššímu komorníku a podkomořímu v království našem dědičném českém.

Josef z boží milosti volený římský císař, po vsecky časy rozmnožitel říše, uherský a český král.

Vysoce urození a stateční věrní milí!

Tejna vás nečiníme, kterak se k slavné a svaté paměti císaři Leopoldovi toho jména prvnímu, panu otci našemu nejmilejšímu Kristian Josef Willenberg, inženýr, sub praesentato třicátého dne měsíce ledna minulého sedmnáctistého pátého leta, dle tuto výpísně příležitího poníženého spisu svého v českém jazyku, poslušně byl ucházel a za to, aby mu od věrných a poslušných stavů našich v království našem dědičném Českém jistý roční plat proti vyučování v kunstu inženýrském mládeže vyššího a měšťského stavu vysazen a až do živobyťi jeho vydáván byl, ponížně prosil, a byvše jeho vyhledávání od královské kanceláře naší české dvorské na naši váleční dvorskou radu k vyšetření jeho působnosti prostředkem příležití výpísní intimaci remitirováno, on na to v ted' pominulém sedmnáctistém šestém roce od k tomu zřízených a v inženýrství zkušených vojenských komisařův náležitě examinován a po dostatečném dokázání své v témž kunstu inženýrském mající obzvláštní experienci a zkušenosti od naddotčené váleční dvorské rady naší dle znění tuto in originali přiložené intimace a při ní se nacházejících allegatů v netoliko za našeho císařského inženýra uznán, alebrž také od nás týmž titulem prostředkem milostivého dekretu našeho de dato patnáctého dne měsíce prosince ted' pominulého sednáctistého šestého leta milostivě poctěn a obdařen jest.

I jsouce vřbec a jednomu každému povědomo, kterak v nadepsaném království našem dědičném Českém veliký nedostatek na inženýřích, jenž by v čas nynější války nám a obecnému dobrému velmi potřební a prospěšní byli se vynachází, on pak svrchujmenovaný Willenberg dvanácte osob, totiž šest stavu panského, čtyry z stavu rytířského a dvě z stavu měšťského v inženýrství fundamentaliter darmo beze všeho jich úplatu a toliko proti vyvržení jemu od země jistého ročního

platu instruiovati a vyučovati v témž poniženém spisu svém se uvoluje a my s takovým jeho prohlášením milostivě dobře spokojeni býti ráčíme.

Pročež Vám milostivě poroučíme, aby Jste toto k dobrému a prospěchu království a zemi našich dědičných směřující mínění, málo výš připomenutého Willenberka, věrným a poslušným nyní při obecním sněmě pospolu shromážděným stavům našim pohnutelně předestřeli a k tomu se všemožně přičinili, aby oni z ohledu celému království odtud pocházejícího prospěchu s často opáčeným Willenbergem za příčinu toho od něho až do živo, bytí svého pohledávajícího ročního platu jednali a s ním se o to urovnali, což vy nám potom vedle navrácení inkusívny, k ruce královské kanceláře naší české dvorské relacionirovati a tak na tom milostivou vůlí naší císařskou a královskou poslušně naplniti neopominete, zůstavaje vám při tom milostí naší císařskou a královskou naklonění.

Dáno v městě našem Vídní osmnáctého dne ledna léta Páně sedmnáctistého sedmého království našich římského sedmnáctého, uherského dvacátého a českého druhého.

Josef (m. p.)

Wenceslaus Norbertus Kinský,

Reg. Bohemiae supremus cancellarius (m. p.) (král. Českého nejvyšší kancléř).

J. V. G. v. Vratislav (m. p.)

Ad mandatum Sac^{ae} Caes^{ae} Regiaeque Majestetis proprium

(Na vlastní rozkaz svat. císař. Veličenstva)

G. V. ze Švalbenfeidu.

Tímto císařským reskriptem kojil se zajisté Willenberg blahou nadějí, že jest u cíle svých tužeb, než ale zklamal se úplně, neboť stavové čeští nedojednali tuto záležitost z příčin neznámých.

Po devíti letech r. 1716 obrací se ing. Willenberg opětně přímo na císaře, tehdy Karla VI., se žádostí, aby mu slíbená professura ingeniurství byla skutečně propůjčena. V žádosti té uvádí žadatel známé již průkazy o své způsobilosti a přičiňuje k tomu nanovo, že na nejmilostivější rozkaz z Vídně dne 23. října 1713 vypracoval plán na opravu opevnění města Plzně a že u příležitosti předsevzatého zařízení slavné pražské university byla mu nabízena professura fortifikací (opevňování) s přiměřeným platem i vysazeným obnosem na přístroje, knihy i na znázornění některých náhozů v poli: leč ani k tomu na ten čas nedošlo.

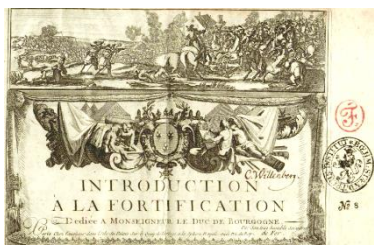
Dále uvádí v žádosti své, že by na něj odkázané „scholarý tak demonstrative, formaliter a materialiter informoval“ (názorně, formálně a věcně vyučoval), jako dosud žádný informátor, čehož by chtěl dosáhnouti „nejen pomocí výkresů, nýbrž více reálným traktirováním o všem, také o krytých částech pevnosti až i zřízení základních zdí, galerií, contremín, splavů a j.“, troufá si tak daleko dospěti, že i pomocí několika náhozů v poli stanou se žáci podle požadavků pod-ingenieurů aspoň k prvému oblehání neb k výhodnému postirování na válečné komando schopnými, a tím sbor ingenieurů k zemské službě nejlépe doplní.

Na konci své žádosti prosí císaře, aby jeho ponižené snažení nejmilostivějším sprostředkováním u stavů za stabilisování tak užitečné zemské služby podpořiti ráčil a dostačující s alarium (služné) professury i vysazení jistého obnosu na potřebné knihy a instrumenty (které ale v depositu publici zůstati mají), pak na znázornění potřebných zařízení v poli, doporučil. Tato Willenbergova žádost není datována, ale podána byla dne 15. října 1716.

Na tuto druhou žádost Willenbergovu vydal císař Karel VI. dne 14. května 1717 reskript českým sněmovním kommissařům, v němž milostivě, ale důrazně nařizuje, aby stavové čeští o žádosti Willenbergově a o všem, co jim bylo ze dne 18. ledna 1707 v českém jazyku doručeno (t. j. Předem uvedený český reskript císaře Josefa I.) i s originálními sneseními císařské dvorské válečné rady horlivě uvažovali a potom o vysvětlení v té příčině zprávu císaři poslali.

Tehdejší sněmovní kommissaři: J. hrabě z Vrtby, Daniel Josef z Mayen, biskup a kapitulní probošt, Maximilian G. z Kolovrat, M. Astfeld, Bohuslav Woříkovský z Kundratic a Jan František Grusius pospíšili si skutečně, neboť již dne 4. června 1717 podali stavům českým obsírnou a jimi podepsanou zprávu, v níž vyličují především známý úmysl ingenieura Willenberga vyučovati 12 mladíků v umění ingeniurském, poukazují na jeho způsobilost, jak již dříve byla prokázána, připomínají též český reskript císaře Josefa I. ze dne 18. ledna 1707 a posléze dodávají, že páni

stavové měli by předem vědět a náležitě informováni býti, jak dotčený supplikant (žadatel) své nové institutum a collegia (ústav a výklady), zdali totiž publice (veřejně) neb privatim (soukromě) zříditi hodlá, zdali kromě dvanácti osob k vyučování se hlásících, také jiná k tomu inklinující subjekta instruovati chce, a co vůbec za species matheseos (způsoby mathematické) vykládati zamýšlí; pak kolik dní v týdnu a kolik hodin denně k tomu použití chce, za jakou dobu si troufá jednu neb více osob, podle toho, je-li více méně k tomu schopna, vyučiti a do takového stavu připravit, aby k válečné službě schopna byla a místo pod-ingenieura užitečně et cum fructu (a s úspěchem) zastávati mohla.

Obr. X. Willenbergem parafovaná učebnice⁸

Vzhledem k tomu navrhuji kommissaři, aby pan supplikant jedním neb druhým královským městským hejtmanem písemně slyšen byl o všech těchto věcech, jakož i o tom, co ad illam artem et instructionem (co k onomu umění a cvičení, potřebné knihy, instrumenty a modely) státi budou, ačkoliv ad docturam (k vyučování) náležející knihy a jiné potřeby má si professor sám opatřiti.

Po rozumu tohoto návrhu podal skutečně ingénieur Willenberg královskému hejtmanovi Starého Města Prahy Ferdinandovi Františkovi, pánu z Řičan a na Bukovanech, římského, císařského a katolického Majestátu radovi a komořímu, obšírná promemoria ze dne 19. září 1717, jak by zamýšlená ingeniurská professura měla býti upravena. Promemoria ta psána jsou po německu, velmi nejasně a těžce srozumitelně, tak že v některých částech sotva smyslu lze vystihnouti.

Pokud se týče salaria professury, uvádí Willenberg, že mu za navržené plány opevnění města Plzně byla jménem císařovým nabízena při pražské universitě professura ingeniurství s ročním platem 1500 zl. a s vysazenými několika sty zlatými na modely, instrumenty a j., aby však pánům stavům osvědčil svou poníženou služební horlivost, slevuje z nejmilostivěji nabízeného salaria 300 zl. a ustupuje, kvůli brzké nadějně resoluci (rozhodnutí) na 1200 zl.

Pokud se týče vyučování, zamýšlí instruovati 24 „curiose auditores“ (vědy chtivé posluchače) ve dvou kursech (ročnících), každý denně po dvou hodinách. Ve výkladech pomýšlí zvoliti za vodítka knihu zvanou „evropský general-ingénieur“ od M. Stahla; podle něho hodlá probírat poučení v geometrii, útok na pevnost i na zákopy ležení se všemi příslušnými výhodami, tak že „páni, páni posluchači“ dovedou si ve všech namítनुvších se případech samostatně pomoci. K tomu poníženě ujišťuje, že při této „informaci“ (vyučování), ačkoliv jest namáhavá, použije poníženě navržené, však nikde nepoužívané „manýry“ (methody), že totiž vyloží všechny pevnosti (Werke) nejen v jich úplném založení, ale i ve všech jich zvláštních částech i „subterraines“ (v podzemí), a že rovněž zevrubně představí porřízení pevnosti, tak že to každý její milovník hned na první pohled lehce pochopí, ačkoliv právě její „modelování (postavení) ve všech jejích jemných částech spojeno jest s neobyčejně velkým namáháním a vyžaduje mnoho času i píle.

Hledě k „modu informandi“ (způsobu učení) přál by si, aby „páni, páni auditores“ hned při vstupu do školy ovládali tak dalece počtářství, že by bez omeškání mohli přistoupiti k vlastnímu opevňování a tím „cursum studii fortificatorii“ (běh učení opevňovacího) průběhem dvou let skončiti. V prvním ročníku vyučováno by bylo 12 pánů posluchačů v geometrii, v druhém pak ročníku rovněž 12 ingeniourů, učilo by se její aplikaci (použití) pro služby zemské a státní.

Na otázku, zdali hodlá vyučovati jen oněch 12 posluchačů, určených od zemských stavů, anebo také jiné, odpovídá Willenberg, že v případě professury in publico (veřejné) v místnostech k tomu věnovaných, jež by mohl každý frequentovati (navštěvovati), požadoval by již dříve milostivě nabídnutého „salarium“ (1500 zl.), kdežto, kdyby jen 12 osob od pánů stavů jmenovaných „gratis in

duplici cursu“ (bezplatně ve dvou ročnících) vyučováno bylo, spokojil by se s menším, svrchu dotčeným platem (1200 zl.).

Svým posluchačům hodlá vyložit vše „punctual“ (podrobně) a co nejlépe „ad captum“ (k porozumění), aniž by je při stálém cursu každodenními „lectiones“ (výklady) tohoto poněkud těžkého „studii theoretici et practici“ (učení theoretického i praktického) příliš „fatiguiet“ (unavoval) a učení jim znechutil. Současně ponechává milostivému uvážení, zdali by neměl „in lectionibus“ (ve výkladech) tak pokračovati, až by kromě jiných vojenských zařízení probral též dvě obléhání a jedno bombardování, aby „páni, páni auditores“ byli způsobilí k službě vojenské, tak že by byli s to, aby užitečně „et cum fructu“ (a s prospěchem) zastávali místo „pod-ingenieura“, jak se to u jiných již ukázalo.

Kdyby se vyučování účastnilo více k tomu „inklinujících subjektů“ (oddaných osob), požadoval by od každého stejnoměrně - i kdyby jich až 12 bylo - ročně 30 zl., což není cena přemrštěná.

Doba vyučování pro „habile subjectum“ (schopnou osobu) trvala by celý rok; kdyby ale šlo jen o posouzení obyčejných pevností a jich zařízení, pak o používání kružidla a pravítka v opevňování, trvalo by učení jen 6, nejvýše 7 měsíců. S osobou méně schopnou nelze však i při všem snažení vymeziti (determiniren) žádnou lhůtu.

Kdyby při stálém učení a trvalém prospěchu ještě nějaký čas zbýval, mohla by se ještě některá „adjunkta“ (přídavky) každým rokem s posluchači probírat.

Za takový užitečný přídavek považuje se v poslední době geometrie, anebo podle ní pak hledané „nivellement“ (nivellování), čili podle toho dobré založení stok, příkopů, rybníků a mlýnů a dále také, jak na základě této „practice“ (praxe) lze obdržeti pohon vody při dvou neb více tocích.

Kromě toho mohlo by se z mechaniky ukázati, jak prostřednictvím její „potence“ (moci) docíliti lze výsledků užitečných; rovněž mohla by se „artillerie“ (dělostřelba) vykládati a podle jejích různých způsobů také účinek její posuzovati, a za tím účelem císařskou zbrojnici navštívit.

Dále byl by na nejmilostivější rozkaz také připojen výklad o používání proporcionálního kružidla, jakož i učení o civilním stavitelství, ačkoli to není zvláště potřebné.

Kdyby i při takovém nepřetržitém „informování“ (učení) ještě nějaký čas zbýval, vykládal by rád „usum globi terrestris“ (užívání globu zemského) a pohyby moře (bezpochyby příliv a odliv), jakož i z globu vzniklé zeměpisné mapy a jich etaminování (zkoumání). Docela na konci chtěl vykládati „examen status politici“ (zkoumání poměrů politických) ve formis simplicibus et rectis mixtis et corruptis (ve formách prostých a správných, smíšených i pokažených), tak aby bylo lze ex usu regalium vel jurium majestaticorum (z užívání královských výsad neb pravomoci královské) dnešní tak rozdílné způsoby vlády dobře posuzovati a dobré základy jejich historie řádně poznati.

Podle toho shledají-li stavové zemští některé toto adjunctum cursus ordinarii (přídavek řádného běhu) za dobré, bude se vši pilností ve dvouletém běhu probíráno, ostatní pak budou zcela pominuta.

Učební program Willenbergův byl podle této zprávy velmi obsáhlý, tak že dostáti mu plnou měrou bylo úkolem velmi těžkým. Konečně dokládá Willenberg, že sice opatřen jest vším, čeho třeba ad docturam (k vyučování) professorskému, nemá však po ruce umělých modelů, strojů, knih a instrumentů, ani zákopů v poli, které k demonstrování a praxi náležejí a také s jinými novými vynálezy v deposito publici (ve sbírce veřejné) chovány býti mají. Z té příčiny prosí stavy zemské, aby mu příspěvkem 300 zl. k této naléhavé potřebě a k ničemu jinému, milostivě byli nápomocni.

Tuto obšírnou Willenbergovu zprávu uznali stavové v sněmovním zasedání dne 30. září 1717 ještě za neúplnou a zvolili zvláštní výbor, který měl s Willenbergem záležitost tuto dojednati.

Dotčený výbor, v němž účasten byl: Maximilián hrabě Kolovrat, Mor. opat na Strahově, W. E. M. z Hrádku, M. Alsterle z Asfeldu a J. František Grusius, podává skutečně již dne 18. října 1717 zprávu pánům stavům, že zbývá ještě dojednati nějaký passus v jeho podání, zvláště respectu temporis et loci (pokud se týče času a místa) a podobných, která na adjustirung dependiren (na zařízení závisí).

Dotčený výbor chtěl proto s Willenbergem tento passus dříve ujednati a potom dobré zdání podati, jakým způsobem měl by se zemi tak prospěšný institutum (ústav) opatřiti a také supplicant respectu salari consoliren (žadatele, pokud se týče platu uspokojiti).

Za tou příčinou jednal výbor s Willenbergem, který byl *ratione loci* (ve příčině místa) toho náhledu, že by se *collegia* (škola) byla příhodně umístěna v jeho *conducirtním* (dobře zřízeném) bytu na Malé Straně poblíž mostu, kdež jsou, pokoje s dostatek světlé a také klenuté, tak že v nich knihy, modely, stroje a instrumenty bezpečně uchovány býti mohou. S tím také výbor úplně souhlasil, ale pokud se týče času vyučování, dokládá výbor ve své zprávě, že považuje dopolední hodiny k tomuto *speculativnímu a attentním* (bádavému a pozornému) studiu za nejpříhodnější, a poněvadž osoby, které se tomu studiu věnují, budou ještě *collegia juridice* (vyučování právnické) a snad i jiná *exercicia* (cvičení) navštěvovati, byly by k vyučování nejpříhodnější hodiny od 10 do 12 hodin, s nimiž Willenberg také souhlasil. Ostatně zařízení to bylo by *ad interim* (zatímné), až započaté, lepší zřízení zdejší university, *ad suam consistenciam* (ve své podstatě) bude ukončeno.

Na vytčenou doplňující zprávu výboru rozhodli se konečně stavové zemští zříditi *ingenieurskou professuru* a jmenovali *ingenieura Kristiána Josefa Willenberga professorem*, a to následujícím dekretem ze dne 9. listopadu 1717:

Obr. X. Dekret zemských stavů o zřízení profesury⁹

Veleslavní stavové tohoto království českého uvážili žádost Willenbergovu k Jeho císařskému králi. Majestátu řádně podanou a *per clementissimum rescriptum* (nejmilostivějším reskriptem) sem vrácenou, vzali ji *extensum* (v celém rozsahu) na vědomí a vyrozuměli z ní, že týž (Willenberg) žádal o *conferirung* (propůjčení) *ingenieurské professury*, pak o vyměření postačujícího *salaria* (platu), o poskytnutí potřebných prostředků k zaopatření žádoucích knih, modelů, instrumentů, pak k opevnění v poli, začež nabídnul se vyučovati 12 osob, jevících náklonnost k umění *ingenieurskému*, a to 6 osob stavu panského, 4 stavu rytířského a 2 stavu městského bezplatně, a také jiné (oproti ročnímu poplatku) tak dalece, že při prvním obležení a postavení v poli mohou býti pověřeni službou *pod-ingenieurů*.

Pokud se týče požadované *professury*, svěřuji ji veleslavní páni stavové Willenbergovi, poněvadž znají jeho dobrou *capacitu* (způsobilost) i jeho zvláštní *experinc* (*experience* = zkušenost) v umění *ingenieurském*, ale jen na tak dlouho, jak jim libo bude, pročez má on, *impetrant* (žadatel), *pouplynutí* každých dvou roků žádati o *confirmirung* (potvrzení) v úřadě.

Institutum tohoto *ingenieur instruktion* (*ingenieurského vyučování*) má počíti 1. lednem nejbližšího roku 1718, od kteréž doby poukazují řečení stavové Willenbergovi roční plat 1200 zl., které budou mu král. vrchním berním úřadem *ex fundo domestico* (z fondu zemského) vždy *quartaliter* (čtvrtletně) vypláceny.

Za to zavazuje se týž podle svého vyjádření:

1. Vyučovatí ingeniérskému umění i tomu, co s tím souvisí, 12 osob, totiž 6 ze stavu panského, 4 ze stavu rytířského a 2 ze stavu městského (jichž jmenování vyhražují si stavové jednou pro vždy), a to gratis et quidem cum fructu (bezplatně a s úspěchem) v čase impetrantem (obdržitelem totiž) ustanoveným profesorem určeným.

2. Collegia ad interim (školu zatímně) umístiti – dokud universita ad suam consistentiam (ve své podstatě) nebude upravena - ve svém příhodném bytu na Malé Straně, poblíže mostu, kdež jsou nejen s dostatek světlé, ale svými bezpečnými klenbami i vhodné pokoje k přechovávání knih, modelů, strojů a instrumentů.

3. Vyučovatí tomuto studiu v prvním roce denně jednu hodinu, od 10 do 11, v druhém roce však dvě hodiny, od 10 do 12.

4. Každoročně podniknouti exercitium in publico (cvičení veřejné) na prokázanou, jak dalece scholares profitovali (posluchači prospěli). K tomuto podívání vyšle zemský výbor ze svého středu některé pány commissarios (zplnomocněnce), kterým jest na vůli ponecháno, svrchu dotčených 12 osob, neb také ostatní, při tom súčasněné, inklinující osobnosti spolu instruovati (snad zkoušeti) a uznání jim navrhnouti.

Pokud se týče impetrantem (obdržitelem) požadovaných 300 zl. na zaopatření knih, modelů a instrumentů, poukazují stavové takové quantum peněz semel pro semper (jednou pro vždy) a ustanovují potřebné instructions-requisita (učební pomůcky) opatřiti, o nich řádné inventarium (soupis) poříditi a pánům stavům na vědomí předložiti. Instrumenty a podobné pomůcky zůstanou sice v proprietatu (vlastnictvím) pánů stavů, ale pro usu quotidiano (pro denní používání) mají zůstatí v bezpečném opatrování u Willenberga.

Podle toho bude již „on impetrant“ (obdržitel) věděti, jak v úřadě i jinak se zachovati, a jak svěřenou mu professuru prospěšně spravovati.

Znění 2. článku předcházejícího dekretu zemského výboru vykládal si Willenberg tak, že nově zřízená professura věd ingeniérských přivtělena bude k universitě, jakmile bude její rozšíření skončováno. Proto, vzhledem na domnělou, příští corespondenc (souvislost) s universitou, přihlásil se Willenberg brzy po svém jmenování u rektorátu university, ovšem s výhradou stálé dependence (odvislosti) od stavů zemských. Když ale Willenberg seznal, že by od něho prästirung jurament (vykonání přísahy) bylo žádáno, obrátil se se žádostí na pány stavy o rozhodnutí, jak se má v té příčině zachovati.

Rozhodnutí pánů stavů ze dne 17. prosince 1717 znělo krátce, že professura ingeniérství závisí přímo na stavech zemských a že tudíž není třeba, aby u akademického magistrátu toho času skládal přísahu.

Otevření ingeniérské školy v Praze vyhlášeno bylo návštějmi dne 7. ledna 1718 městskými i krajskými hejtmany nejen v Praze, ale i ve všech krajích.

O prvním zápisu do této školy podává prof. Willenberg zprávu stavům českým dne 3. března 1718, uváděje v ní, že na 12 zřízených míst zdarma vyučovaných žáků, přihlásilo se následujících devět : pan hrabě Michna, pan baron z Ranzova, pán Nagroni, pán z Trippenibachu, pán z Lažanských, pán z Bukovských, Mathacides, Cassinis a Höring; z nichž první vůbec se neokázal, druhý od dvou týdnů, třetí a čtvrtý ihned s počátku vystoupili, předposlední do Vídně odcestoval a poslední přijal místo na venkově, tak že zbývají jen tři osoby, totiž Lažanský, Bukovský a Mathacides, kteří ještě s dostatečnou aplikací výklady navštěvují.

Dále vysvětluje prof. Willenberg, že omeškání školy pochází bezpochyby jednak z toho, že při každodenních lekcích namítají se poněkud těžké mathematické výpočty (ačkoliv neschází učiniti je lehce pochopitelnými), a jinak z nepříhodných hodin, času a odlehlosti, jakož i z toho, že žáci potřebné rýsovadlo, instrumenty a knihy, které stojí asi 30 zl., buď zakoupiti nechtějí, nebo nemohou.

Posléze prosí prof. Willenberg o completvání (doplnění) 12 osob, určených k vyučování, aby byl s to osvědčiti svou nejponíženější horlivost. Osob dosud k vyučování se hlásících nepřijal, nýbrž řádně je poukázal, aby se memorialem (písemnou žádostí) přihlásili u Jeho hraběcí Exel. p. p. vrchního Purkrabí (plen tit.). Proto ještě jednou Poníženě prosí vznešené stavy, aby scházející počet žáků do 12 z přihlášených jmenovali, neb jmenovati dali, s kterými by podle milostivého dobrozdání a rozkazu v cursu ordinario (pravidelném běhu) již probrané lekce, od 11 do 12 hod., buď opakoval,

anebo v těchže hodinách s nimi u vyučování v cursu pokračoval, aby tím vedle milostivých intencí ku stabilisování professury inženýrství svou nejponíženější spolupilnost s hlubokým respektem prokázati mohl.

Ještě před skončením prvního školního roku prosí prof. Willenberg dne 27. června 1718, aby oznámení o přijetí do jeho přednášek vyhlášeno bylo ještě před skončením universitních kolegií, tak aby ústav v lepší známost vešel, a aby posluchači se zavčas přiučili počtářskému umění.

Podobné vyhlášky opakovaly se v příštích letech nejen v Praze, zvláště na universitě, ale také ve všech krajích v Čechách.

První veřejná zkouška Willenbergových žáků konána byla 19. září 1719 s přivolením tehdejšího velícího plukovníka Richarda de Rugent na t. zv. classí před Písečnou branou.

Dne 25. června 1720 prosí Willenberg stavy české, aby do vyhlášky, která se na podzim každého roku ve příčině vyučování v ingenieurství opakuje, pojata byla připomínka, aby ti, kteří toto studium příštího podzimku nastoupiti hodlají, zvláště aplikovali arithmetičam a regulam detri, aby bez obtíží jinak se namítajících všecko snáze pochopiti a zhotoviti mohli, pak aby se několika knihami a rýsovadlem opatřili.

Obr. X. Saský dům¹⁰, Praha, Lázeňská 55/8

Dne 23. července 1720 prosí Willenberg, aby svůj dosavadní byt v (Saském) domě na Malé Straně (dům U Šteiniců, původně též Vlašský dvorec, pozn. red.), v němž také vyučoval, přeložiti směl na Staré Město poblíž mostu. Jakkoliv bydlí u meritorního (zasloužilého) domácího pána již na 13 let úplně spokojen, shledává Willenberg nicméně velikou závalu v tom, že někteří scholares často místo $\frac{1}{4}$ po hodině, přicházejí teprve v půl hodině ze svých collegií, a že zámecké hodiny často předcházejí hodiny staroměstské, tak že po skončených collegiích ani dříve přijíti nemohou, také že staroměstským jest obtížno po odlehlém mostě ve velikých parnech a chladnech přecházeti; posléze že na Starém Městě více studiosů bydlí, tak že by větší jich počet přihlásil se toto studium aplikovati. (Přestěhoval se do domu na rohu Liliové a Anenské ulice, tehdy nazývaného „krejčovský herberk“. Pozn. red.¹¹)

Obr. X. Krejčovský herberk¹²

Dne 16. října 1723 obrací se Willenberg opět s poníženou žádostí ku pánům stavům o další dvouleté continuaci (prodloužení) své professury a v úvodě jejím líčí úspěchy své služební horlivosti u vyučování v geometrii, fortifikaci, odvádění vody, také v mechanice různými manýrami (způsoby), tak že dobře aplikující scholaris může si osvojití vyměřování země, zakládání pevností, též splavů a řízení výhodných útoků (ataque), že i před velícím generálem ukázati může, jak pevnosti ve 4 neb 5 dnech dříve, než dle jiného způsobu, dobýti může, že udělené rozkazy také v praxi vykonati dovede a tím také službu ingenieur-poručika zastane.

Poukazuje také k tomu, že ústav založen byl dle nejmilostivějších intencí, aby ho používali poddaní ve své zemi místo ústavů zemí cizích.

Na doklad úspěchů pražské inženýrské školy uvádí Willenberg ve své žádosti, že jeden jeho žák (Kaiser) působí v Bělehradě, jiný ve státě (vévodství) Milánském, a mnozí že k takovému cíli žádají za milostivé protekce zkoušenu býti, jak v přiložených tištěných lístcích vytčeno, aby tím jiné podnikli k císařským a zemským službám. (?)

Posléze uvádí prof. Willenberg, že při nastávajícím fine studiorum (sklonku studií) již se přihlásili, neb přihlásiti se dali různí milovníci inženýrství, tak že k brzkému počátku studií očekává za milostivé approbace (schválení) více žáků, jimž vícekráté ukáže používání globu, jak z jeho rozdělení vznikají mapy země, a kterak se dle toho i velká panství uměle navrhují.

Po šestiletém trvání pražské inženýrské školy dotazoval se císař Karel VI. reskriptem ze dne 28. ledna 1724 zemského výboru, v jakém stavu nalézá se professura inženýrství, založená před nějakým časem matematikem Bielenbergem (!) v král. městě Praze, jací auditores (posluchači) ji frequentují a jaký profectus (prospěch) ukazuje se z toho učení.

Zemský výbor uložil sice Štěpánu hraběti Kinskému a Markwartovi z Hrádku, aby podali zprávu o spolehlivém nálezu Willenbergovy professury, avšak jmenovaní pánové nespěchali příliš zhostiti se úkolu na ně vzneseného, neboť po osmi měsících, dne 4. září 1724 došel druhý císařský reskript v téže záležitosti, ale v archivních listinách není zaznamenáno, jak byl vyřízen.

Roku 1725 onemocněl Willenberg asi dost povážlivě, což vyznívá ze žádosti inženýra Jana Ferdinanda Schora, podané právě toho roku 1725 (bez bližšího data) zemským stavům, v níž prosí, aby směl vykládati o inženýrském umění místo Willenberga, o němž prý jest „notoricky známo, že pro své vysoké stáří a churavost není s to zastávati od stavů mu propůjčenou funkci“. Willenberg byl tehdy teprve 49 let stár, a jest s podivením, že Schor ve své žádosti na dvou místech připomíná jeho stáří. Přikládá ku své žádosti „specifikaci“ (podrobný výkaz) předmětů, o nichž hodlá vykládati, praví Schor výslovně, že mu nenapadá „starého Willenberga“ jako nynějšího ingenieur-professora zbaviti docela vezdejšího chleba (von seinem Stück Brod ganzlich zu verbringen), nýbrž prosí, aby mu aspoň poloviční Willenbergova gage a ad interim et cum spe succedendi (zatímně a s nadějí na postup) byla přirčena.

Obr. X. Ferdinand Schor

Zemský výbor vrátil však tehdy Schorovi žádost tuto s připomenutím, aby ji v příhodný čas obnovil, až uplynou léta (1724 a 1725), na která je Willenberg ještě potvrzen.

V žádosti předložené dne 18. ledna 1726 prosí Willenberg opětně pány stavy o další potvrzení ve své professuře na další dvě léta a dokládá žádost svou takměř doslovně jako předešlou, ale poukazuje ještě k tomu, že bývalý jeho scholaris (žák) František Josef Kaiser, který dříve působil v Bělehradě, nyní ale již po několik roků stojí ve službách císařských, zhotovil plán opevnění Carlsburgu podle rysu opevněného města Weisenburgu v Sedmihradsku, a jiný scholaris Linhart Mutiszka z Netolic na Moravě naházal tamže v jedné zahradě poloviční Vaubanův šestiúhelník, který byl mnohými cestujícími k jeho cti prohlížen a také od 20 vídeňských akademiků, jedoucích k službě dělostřelecké do Budějovic se zájmem ohledán.

Současně s touto žádostí Willenbergovou předložena byla v týž den pánům stavům obnovená, druhá žádost inženýra Schora o professuru po churavém tehdy Willenbergovi, o níž později bude ještě pojednáno.

Rozhodnutí o obou žádostech, Willenbergově i Schorově, stalo se snesením sněm u dne 1. března 1726 v tom smyslu, že stavové jsou žádosti Willenbergově o prodloužení professury inženýrství sice nakloněni, neboť u vyučování v umění inženýrském osvědčil dosud horlivost a pilnost, ale vzhledem ku jeho dosaženému, ode dne ke dni vzrůstajícímu stáří, že není více s to jemu svěřenou professuru cum fructu (s úspěchem) zastati, pročez jej stavové z toho absolvují a jemu pensis nomine ročně 600 zl., počínaje od 1. března 1726, vyměřují.

Současně uložili stavové Willenbergovi, aby instrukční requisity a instrumenty (na jichž opatření povoleno bylo 300 zl. dne 9. listopadu 1717) inventárně předal Ferdinandovi Schorovi, který jmenován byl professorem inženýrství na ten čas se zatímným ročním služným 400 zl.

Willenberg byl potom ještě pět roků živ a zemřel v únoru 1731 u věku 55 let. (O tomto prvním českém inženýrovi a profesorovi inženýrství se dočteme též leckde jinde^{13,14}, pozn. red.)

LITERATURA

1. Velflík A. V.: *Dějiny technického učení v Praze s dějinným přehledem nejstarších inženýrských škol, jakož i akademii a ústavů v Rakousku, na nichž bylo vědám inženýrským nejdříve vyučováno. Pamětní spis na oslavu založení stavovské inženýrské školy v Praze před 200 lety a 100-letého trvání polytechnického ústavu Pražského*. Díl 1, část 1, Česká matice technická, Praha 1906 a 1909.
2. Jelinek K.: *Das ständisch-polytechnische Institut zu Prag Programm zur fünfzigjährigen Erinnerungs-Feier an die Eröffnung des Institutes : 10. November 1856*, Gottlieb Haase Söhne Praha, 1856.
3. <https://svkkl.cz/ctenar/clanek/2190>
4. <https://www.myheritage.cz/site-family-tree-243831991/rothe?rootIndivudalID=1500027&familyTreeID=1>
5. <https://machochlapovic.com/sk/10-kcs-1957-j-ch-willenberg-4>
6. <http://nacr.cz/zpravy/cvut.aspx>
7. https://cs.wikisource.org/wiki/Reskript_c%C3%ADsa%C5%99e_Josefa_I._%C4%8Desk%C3%BDm_stav%C5%AFm
8. <https://www.techlib.cz/public/slideshow/512.jpg>
9. https://web.archive.org/web/20070612052345/http://www.nacr.cz/image/cvut_3_full.jpg
10. <https://pamatkovykatalog.cz/sasky-dum-15674287>
11. https://old.stk.cz/historie_knihovny.html
12. <https://old.stk.cz/anen.jpg>
13. Jelinek K.: *Das ständisch-polytechnische Institut zu Prag Programm zur fünfzigjährigen Erinnerungs-Feier an die Eröffnung des Institutes : 10. November 1856*, Prag: Druck der k.k. Hofbuchdruckerei von Gottlieb Haase Söhne, 1856.
14. Petřík J.: *Architektonický obzor* 5, (9) 39 (1906).